

KRZYSZTOF NOWICKI

ORCID: 0000-0002-3692-2563

Uniwersytet Wrocławski

Katedra Postępowania Karnego

WSTRZYMANIE WYKONANIA ORZECZENIA W POSTĘPOWANIU KARNYM

Abstrakt: Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie problematyki związanej z wykonalnością orzeczenia w postępowaniu karnym. Zagadnienia te niewątpliwie pełnią bardzo istotną funkcję, wpływając na realizację celów procesu oraz na sytuację prawną jego uczestników. Aby osiągnąć wskazany cel, niezbędne jest przedstawienie regulacji określających zasady kierowania rozstrzygnięć karnych do wykonania oraz wskazanie w tym zakresie wyjątków przewidzianych w ustawie. Konieczna jest również ocena funkcjonujących rozwiązań. Przedstawione zostały zagadnienia związane z wykonywaniem części orzeczeń w toku procesu karnego oraz kwestie odnoszące się do czynności podejmowanych po jego zakończeniu. W celu przedstawiania pełnego obrazu omawianej problematyki poddano analizie zagadnienia związane z ostatnimi nowelizacjami kodeksu karnego wykonawczego odnoszącymi się do wykonalności orzeczeń.

Słowa kluczowe: orzeczenie, wykonalność, gwarancje procesowe, proces karny

1. Stwierdzenie wykonalności orzeczenia wywołuje istotne skutki procesowe. Zobowiązuje bowiem kompetentne organy do podjęcia niezbędnych, przewidzianych prawem czynności zmierzających do wykonania danego rozstrzygnięcia. W literaturze zagadnienia to wiąże się z zasadą praworządności, kształtującą obowiązek spoczywający na wszystkich organach zajmujących się wykonaniem orzeczeń¹. Na doniosłą rolę bezzwłocznego wykonywania orzeczeń zwraca w swoim orzecznictwie także Europejski Trybunał Praw Człowieka² oraz Trybunał Kon-

¹ T. Kalisz, *Zasady prawa karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2005, nr 17, s. 317–318.

² Orzeczenie ETPC z 17 kwietnia 2012 roku w sprawie *Mamelka przeciwko Polsce* (skarga nr 16761/07) oraz orzeczenia tam wskazane; wyrok ETPC z 16 października 2008 roku w sprawie *Akeliene przeciwko Litwie* (skarga nr 54617/13).

stytucyjny³. Podobne stanowisko przedstawiono również w orzecznictwie sądów powszechnych⁴.

W aktualnym brzmieniu przepis art. 9 § 1 k.k.w. nakazując bezzwłoczne wszczęcie postępowania wykonawczego, odwołuje się nie do jego prawomocności, lecz do wykonalności. Ustawa przewiduje też uzależnienie wykonalności orzeczenia od jego prawomocności. Zgodnie z regulacją art. 9 § 2 k.k.w. wyrok oraz postanowienia wydane w trybie art. 420 Kodeksu postępowania karnego, dotyczące przypadku albo dowodów rzeczowych, stają się wykonalne z chwilą uprawomocnienia, chyba że ustawa stanowi inaczej. Ponadto przepisy karno-procesowe podają, że jeśli ustawa nie stanowi inaczej, zażalenie nie wstrzymuje wykonania zaskarżonego postanowienia; sąd jednak, który je wydał, lub sąd powołany do rozpoznania zażalenia, może wstrzymać wykonanie postanowienia (art. 462 § 2 k.p.k.). Przykładem takiego przepisu szczególnego w zakresie wykonalności postanowień jest art. 290 § 3 k.p.k. Zgodnie z tą regulacją złożenie zażalenia na postanowienie o nałożeniu kary porządkowej aresztu wstrzymuje wykonanie postanowienia o aresztowaniu. W związku z tym, że część decyzji procesowych będzie wykonalnych po ich uprawomocnieniu, należy krótko odnieść się do zagadnień związanych z prawomocnością orzeczenia.

W literaturze przedstawiono niejednolite podejście do zagadnień związanych z analizą pojęcia prawomocności. Większość przedstawicieli doktryny wskazuje na istnienie aspektów formalnych i materialnych prawomocności⁵. Pierwszy odnosi się do możliwości zaskarżenia decyzji procesowej zwyczajnym środkiem zaskarżenia. Drugi natomiast wiąże się z niedopuszczalnością wszczęcia i prowadzenia ponownego postępowania przeciwko tej samej osobie o to samo zagadnienie odpowiedzialności karnej. Istnieją też poglądy ujmujące jednolicie pojęcie prawomocności⁶. Rozważania przedstawione w poszczególnych grupach nie są jednolite i opisanie

³ Postanowienie TK z 4 października 2011 roku, sygn. P 9/11, 86/8A/2011.

⁴ Por. np. postanowienie SA w Krakowie z 28 lutego 2002 roku, sygn. II AKz 47/02, KZS 2002, nr 2, poz. 20; postanowienie SA w Krakowie z 29 października 2004 roku, sygn. II AKz 688/11, KZS 2004, nr 11, poz. 20; postanowienie SA w Krakowie z 26 września 2006 roku, sygn. II AKz 658/08, KZS 2006, nr 10, poz. 12.

⁵ Por. np. M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 369; M. Lipczyńska, *Polski proces karny. Zagadnienia ogólne*, t. 1, Warszawa 1986, s. 115–116; W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. 2, Bydgoszcz 2001, s. 37; C. Kulesza, [w:] B. Bieńkowska et al., *Wykład prawa karnego procesowego*, red. P. Kruszyński, Białystok 2004, s. 246; Z. Świda, [w:] Z. Świda, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część ogólna*, red. Z. Świda, Warszawa 2008, s. 71–72; S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009, s. 65–66; J. Tylman, [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2001, s. 190–191; J. Skorupka, [w:] *Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2017, s. 237.

⁶ Por. np. A. Kaftal, *Prawomocność wyroków sądowych w polskim prawie karnym procesowym*, Warszawa 1966, s. 72; L. Schaff, *Proces karny Polski Ludowej. Wykład zasad ogólnych*, Warszawa 1953, s. 343; S. Wyciszak, *Rozważania na temat prawomocności w polskim procesie karnym*, PiP 1965, z. 4, s. 626–629.

ich wykracza poza zakres niniejszego opracowania⁷. Niezbędne natomiast wydaje się przedstawienie kryteriów prawomocności. Należy uznać za słuszny pogląd przedstawiony w orzecznictwie⁸ oraz znacznej części literatury, że orzeczenie staje się prawomocne, gdy nie ma możliwości jego zaskarżenia w drodze zwyczajnych środków zaskarżenia⁹.

Przyjmując takie kryterium, należy wskazać, że orzeczenie uprawomocni się, jeżeli:

- 1) zaskarżenie orzeczenia w pierwszej instancji jest niedopuszczalne;
- 2) sąd odwoławczy rozpozna środek odwoławczy i wyczerpany zostanie tok instancji;
- 3) bezskutecznie upłynął termin do wniesienia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku i doręczenie wyroku wraz z uzasadnieniem lub bezskutecznie upłynął termin do wniesienia środka odwoławczego albo sprzeciwu;
- 4) bezskutecznie upłynął termin do zaskarżenia zarządzenia prezesa sądu o odmowie przyjęcia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku;
- 5) bezskutecznie upłynął termin do zaskarżenia zarządzenia prezesa sądu o odmowie przyjęcia środka odwoławczego;
- 6) sąd odwoławczy utrzyma w mocy zarządzenie prezesa sądu o odmowie przyjęcia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku;
- 7) sąd odwoławczy utrzyma w mocy zarządzenie prezesa sądu o odmowie przyjęcia środka odwoławczego,
- 8) pozostawiono środek odwoławczy bez rozpoznania;
- 9) skutecznie cofnięto środek odwoławczy lub sprzeciw.

W literaturze przyjęto też pogląd, że orzeczenie się uprawomocnia, gdy jest niewzruszalne. Niewzruszalność oznacza natomiast niemożność zmiany lub uchylecia decyzji procesowej za pomocą zwyczajnych środków odwoławczych¹⁰. Oparcie się na takiej interpretacji przepisów powoduje, że w myśl przepisu art. 435

⁷ Obszerne rozważania w tym zakresie przedstawił S. Steinborn, *Prawomocność części orzeczenia w procesie karnym*, Warszawa 2011, s. 36 n.

⁸ Por. np. wyrok SN z 27 czerwca 1973 roku, II KR 131/ 73, OSNPG 1974, nr 1, poz. 12; wyrok SN z 4 marca 1977 roku, I KR 5/ 77, OSNKW 1977, nr 12, poz. 140; wyrok SN z 4 czerwca 1996 roku, IV KKN 35/ 96, OSN- Prok. i Pr. 1996, nr 10, poz. 15.

⁹ Por. np. Z. Doda, *Rewizja nadzwyczajna w polskim procesie karnym*, Warszawa 1972, s. 107–116; M. Cieślak, *op. cit.*, s. 374; M. Rogacka-Rzewnicka, *Kasacja w polskim procesie karnym*, Warszawa 2001, s. 167–168; J. Tylman, [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *op. cit.*, s. 190; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2, Warszawa 2007, s. 645; S. Steinborn, *op. cit.*, s. 47; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 114.

¹⁰ Por. np. S. Śliwiński, *Proces karny. Zasady ogólne*, Warszawa 1948, s. 442; S. Wyciszak, *op. cit.*, s. 626–627; A. Kaftal, *op. cit.*, s. 81 n.; S. Kalinowski, *Polski proces karny*, Warszawa 1971, s. 355; P. Kruszyński, *Wzruszalność prawomocnych orzeczeń o warunkowym umorzeniu postępowania*, NP 1971, z. 1, s. 55–56; M. Biłyj, A. Murzynowski, *Wznowienie postępowania karnego PRL w świetle prawa i praktyki*, Warszawa 1980, s. 54; K. Łojewski, *Rewizja obrońcy w postępowaniu karnym*, Warszawa 1989, s. 20; C. Kulesza, *op. cit.*, s. 246–247.

k.p.k. w procesie wielopodmiotowym orzeczenie zaskarżone wyłącznie co do części oskarżonych nie uzyskuje waloru prawomocności, gdyż może ono być jeszcze zmienione lub uchylone odnośnie do pozostałych oskarżonych¹¹.

2. Jak już wskazano, regułą opisaną w kodeksie karnym wykonawczym jest obowiązek wszczęcia postępowania wykonawczego bezzwłocznie, gdy orzeczenie stało się wykonalne (art. 9 § 1 k.k.w.). Przepis ten wszedł w życie 1 stycznia 2012 roku¹². Ustawodawca odszedł od dotychczasowej regulacji ujętej w art. 9 § 2 k.k.w., która przyjęła, że orzeczenie staje się wykonalne z chwilą uprawomocnienia, chyba że ustawa stanowi inaczej. Takie działanie niewątpliwie zmierzało do usprawnienia i przyspieszenia postępowania wykonawczego. W uzasadnieniu projektu zmiany ustawy podano ponadto, że „dotychczasowe doświadczenia i statystyki wskazują, że zaskarżalność postanowień innych niż wymienione wyżej była znikoma, podobnie jak ich skuteczność”¹³. Wydaje się jednak, że argument odwołujący się do małej liczby zaskarżanych postanowień oraz skuteczności nie powinien mieć istotnego wpływu na podejmowane działania legislacyjne. Należy ustalić, czy w ten sposób mogą być naruszone istotne uprawnienia określonych uczestników procesu karnego, nie powinno mieć natomiast znaczenia, ile może być takich naruszeń. Niemniej ważne jest to, że jednocześnie wprowadzono wiele przepisów pozwalających na wstrzymanie wykonania orzeczenia, które mają zapobiec różnym negatywnym konsekwencjom związanym z realiami danej sprawy wykonania nieprawomocnego orzeczenia. Przepisy te zostaną przedstawione w dalszej części opracowania.

Zgodnie z przepisem art. 9 § 2 k.k.w. wyrok oraz postanowienia wydane w trybie art. 420 kodeksu postępowania karnego, dotyczące przepadku albo dowodów rzeczowych, stają się wykonalne z chwilą uprawomocnienia, chyba że ustawa stanowi inaczej. Nowela z 16 września 2011 roku w tej regulacji zmieniła pojęcie „orzeczenie” na „wyrok”, zawężając w ten sposób zakres rozstrzygnięć wykonywanych po uprawomocnieniu poprzez wykluczenie z tej kategorii postanowienia, albowiem do kategorii orzeczeń zalicza się zarówno wyroki, jak i postanowienia. Jednocześnie do stosowania tego przepisu dodana została część postanowień w nim wymienionych.

W razie wniesienia kasacji Sąd Najwyższy może wstrzymać wykonanie zaskarżonego orzeczenia, a także innego orzeczenia, którego wykonanie zależy od

¹¹ Taka interpretacja przepisów wiązałaby się z trudnymi do zaakceptowania konsekwencjami procesowymi. Zaliczyć do nich można opóźnienie (niejednokrotnie nawet znaczne) rozpoczęcia biegu okresu próby przy warunkowym umorzeniu postępowania lub warunkowym zawieszeniu wykonania kary czy wydłużenie okresu do wniesienia nadzwyczajnych środków odwoławczych na niekorzyść oskarżonego (art. 524 § 3 k.p.k. i 542 § 5 k.p.k.). Ograniczenia związane z tematem oraz obszernością niniejszego opracowania uniemożliwiają szersze przedstawienie tej problematyki.

¹² Ustawa z 16 września 2011 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 240, poz. 1431).

¹³ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy — Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3961, s. 8–9.

rozstrzygnięcia kasacji (art. 532 § 1 k.p.k.). Przepis pozwala na wstrzymanie nie tylko orzeczenia zaskarżonego kasacją, ale także orzeczenia, „którego wykonanie zależy od rozstrzygnięcia kasacji”. Dotyczy to rozstrzygnięć, które są funkcjonalnie związane z decyzjami zaskarżonymi kasacją¹⁴. Jako przykład można wskazać postanowienie o zarządzeniu wykonania kary pozbawienia wolności w innej sprawie w związku ze skazaniem danej osoby za podobne przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania (art. 75 § 1 k.k.)¹⁵. Podobnie w literaturze przejęto, że w wypadku zaskarżenia kasacją na podstawie art. 521 k.p.k. postanowienia o prawnej dopuszczalności ekstradycji (art. 603 k.p.k.) będzie można zastosować omawiany przepis w zakresie wstrzymania wykonania rozstrzygnięcia o wydaniu, mimo iż nie zostało ono objęte przedmiotem nadzwyczajnego środka zaskarżenia¹⁶. Jako ostatni przykład dopuszczalnego stosowania regulacji art. 532 § 1 k.p.k. można wskazać wstrzymanie wykonania wyroku łącznego w wypadku zaskarżenia kasacją jednego z wyroków jednostkowych wchodzących w skład tego rozstrzygnięcia¹⁷. Wydanie takiego rozstrzygnięcia może być uzasadnione tym, że w sytuacji uwzględnienia takiej kasacji wyrok łączny z mocy prawa traci moc (art. 575 § 2 k.p.k.).

Przepis nie wskazuje okoliczności, jakie muszą być spełnione, aby w związku z wniesieniem kasacji można było wstrzymać wykonanie orzeczenia. W literaturze podkreśla się, że samo wniesienie tego nadzwyczajnego środka odwoławczego nie stanowi konieczności zastosowania tego przepisu, lecz wstrzymanie wykonania orzeczenia ma charakter wyjątkowy¹⁸. Omawianą regulację można zastosować, gdy istnieje wysoki stopień prawdopodobieństwa wydania przez Sąd Najwyższy, w wyniku rozpoznania skargi kasacyjnej, orzeczenia, którego treść powodowałaby, że dalsze wykonywanie orzeczenia stanowiłoby niesłuszną i niepotrzebną dolegliwość¹⁹.

Okoliczności uzasadniające wstrzymanie wykonania orzeczenia w związku z art. 532 § 1 k.p.k. wielokrotnie były opisywane w orzecznictwie Sądu Najwyż-

¹⁴ Por. S. Zabłocki, *Postępowanie kasacyjne*, Warszawa 1998, s. 98.

¹⁵ J. Grajewski, [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Grajewski, Warszawa 2010, t. 2, s. 339.

¹⁶ S. Zabłocki, *op. cit.*, s. 9; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 3, Warszawa 2007, s. 260.

¹⁷ S. Zabłocki, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, Warszawa 1998, s. 701; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 260–261; D. Świecki, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2017, s. 1237.

¹⁸ Por. np. S. Zabłocki, [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 2, s. 699–700; J. Grajewski, [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *op. cit.*, t. 2, s. 336; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *op. cit.*, s. 260; M. Kleinowska, *Ograniczenia sądu odwoławczego orzekającego w sprawie karnej po wniesieniu środka zaskarżenia*, Rzeszów 2008, s. 650.

¹⁹ W. Grzeszczyk, *Przesłanki wstrzymania wykonania orzeczenia przez Sąd Najwyższy w razie wniesienia kasacji (art. 469 § 1 k.p.k.)*, PiP 1997, z. 5, s. 95.

szego. Organ ten konsekwentnie przyjmuje, że samo wniesienie kasacji nie jest wystarczającą podstawą do wstrzymania wykonania prawomocnych wyroków²⁰. Ponadto w orzecznictwie wskazuje się, że kontrola kasacyjna dotyczy prawomocnego wyroku sądu, czyli objętego domniemaniem trafności zawartych w nim rozstrzygnięć, wstrzymanie zaś wykonania orzeczenia jest odstępstwem od reguły bezzwłocznej wykonalności prawomocnego rozstrzygnięcia²¹. Aby wstrzymać wykonanie orzeczenia, niezbędna jest ocena wniesionych w kasacji zarzutów i stwierdzenie, że są one *prima facie* zasadne. Sąd Najwyższy wskazuje też konieczność oceny, czy

wykonywanie orzeczenia nie narazi skazanego na poważne i w zasadzie niepowetowane dolegliwości, co w pierwszej kolejności odnosi się do odbywania kary pozbawienia wolności i może zaistnieć zwłaszcza w wypadku, gdy realnie rysuje się perspektywa uniewinnienia skazanego, względnie umorzenia wobec niego postępowania²².

W orzecznictwie Sądu Najwyższego podaje się również, że przesłanka wstrzymania wykonania orzeczenia na podstawie art. 532 § 1 k.p.k. nie może być związana ze stanem zdrowia skazanego oraz z ustaleniami przyjmującymi, że natychmiastowe wykonanie kary miałyby dla skazanego lub jego rodziny zbyt poważne skutki²³. Takie okoliczności są przesłankami odroczenia i przerwy wykonywania kary pozbawienia wolności (art. 151 § 1 k.k.w. i 153 § 1 k.k.w.) i mogą być podstawą orzekania przez właściwy sąd jedynie w zakresie stosowania tych instytucji. Natomiast stosowanie instytucji z art. 532 § 1 k.p.k. powinno być łączone z okolicznościami związanymi z nietrafnością merytoryczną zaskarżonego, prawomocnego orzeczenia, a nie z okolicznościami dotyczącymi stosowania odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności lub przerwy w karze²⁴. Taką interpretację przepisów przedstawiono także w literaturze²⁵.

Wymieniony przepis ma również zastosowanie w sprawach o wznowienie postępowania. Orzeka wtedy sąd właściwy w kwestii wznowienia postępowania (art. 544 § 1 i 2 k.p.k. w zw. 545 § 1 k.p.k.). Przedstawione uwagi dotyczące

²⁰ Postanowienie SN z 4 września 1998 roku, II KKN 178/98, Prok. i Pr. — wkł. 1999/3, poz. 20; postanowienie SN z 7 września 1999 roku, II KKN 262/98, Prok. i Pr. wkł. 1993/3, poz. 19; postanowienie SN z 6 czerwca 2000 roku, II KKN 74/99, Prok. i Pr. — wkł. 2002/1, poz. 15.

²¹ Postanowienie SN z 6 lipca 2004 roku, V KK 199/04, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 1253; postanowienie SN z 25 stycznia 2006 roku, V KK 476/05, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 196; postanowienie SN z 15 lutego 2018 roku, II KK 23/18, LEX nr 2449778.

²² Postanowienie SN z 15 lutego 2018 roku, II KK 23/18, LEX nr 2449778.

²³ Postanowienie SN z 22 marca 1996 roku, II KKN 11/96, Wok. 1996, nr 9, s. 13; postanowienie SN z 2 kwietnia 2004 roku, V KK 70/04, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 681.

²⁴ Postanowienie SN z 27 lutego 1997 roku, V KKN 47/97, Wok. 1997, nr 8, s. 15.

²⁵ P.S. Zabłocki, [w:] *Kodeks postępowania...*, t. 2, s. 699–700; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *op. cit.*, t. 3, s. 261–262; J. Grajewski, [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *op. cit.*, t. 2, s. 337; D. Świecki, *op. cit.*, s. 1226.

wstrzymania orzeczenia wykonania w związku z wniesieniem kasacji będą dotyczyły także spraw w zakresie wznowienia postępowania.

Wstrzymanie wykonania rozstrzygnięcia może także nastąpić w związku ze złożeniem wniosku o przywrócenie terminu. Samo złożenie takiego wniosku nie wstrzymuje wykonania orzeczenia, jednakże organ, do którego wniosek złożono, lub organ powołany do rozpoznania takiego środka, może wstrzymać wykonanie orzeczenia (art. 127 k.p.k.). Ustawa nie wskazuje przesłanek, jakimi powinno kierować się przy stosowaniu tego przepisu. Należy przyjąć, że podstawą podjęcia takiej decyzji procesowej będzie ustalenie, że niewstrzymanie wykonania orzeczenia wiązałoby się z bardzo niekorzystnymi i w zasadzie nieodwracalnymi skutkami²⁶. Słusznie wskazuje się w literaturze, że do wydania decyzji o wstrzymaniu niezbędne jest także wystąpienie drugiej przesłanki w postaci wysokiego prawdopodobieństwa wynikającego z treści wniosku, że zachodzą przesłanki do przywrócenia terminu zgodnie z wnioskiem strony²⁷.

Kolejną sytuacją pozwalającą na wstrzymanie wykonania prawomocnego orzeczenia jest postępowanie ułaskawieniowe. Zgodnie z ustawą, uznając, że szczególnie ważne powody przemawiają za ułaskawieniem, zwłaszcza gdy uzasadnia to krótki okres pozostałej do odbycia kary, sąd wydający opinię oraz Prokurator Generalny mogą wstrzymać wykonanie kary lub zarządzić przerwę w jej wykonaniu do czasu ukończenia postępowania o ułaskawienie (art. 568 k.p.k.). Z treści przepisu wynika, że oprócz Prokuratora Generalnego taką decyzję mogą wydać oba sądy orzekające w przedmiocie opinii, czyli zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji.

Kompetencję do wstrzymania wykonania prawomocnego orzeczenia ma także Trybunał Konstytucyjny. Może on bowiem wydać postanowienie tymczasowe o zawieszeniu lub wstrzymaniu wykonania orzeczenia w sprawie, której skarga konstytucyjna dotyczy, jeżeli wykonanie wyroku, decyzji lub innego rozstrzygnięcia mogłoby spowodować nieodwracalne skutki, wiążące się z dużym uszczerbkiem dla skarżącego, albo gdy przemawia za tym inny ważny interes skarżącego lub ważny interes publiczny (art. 79 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 roku o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym)²⁸.

3. Wykonalność postanowień co do zasady nie jest związana z koniecznością ich uprawomocnienia. Przepisy przewidują też możliwość wstrzymania wykonania orzeczeń nieprawomocnych mających status wykonalnych. Reguła zawarta w przepisie art. 9 § 1 k.k.w., nakazując bezzwłoczne wszczęcie postępowania wykonawczego, odwołuje się do wykonalności orzeczenia. Jak już przedstawiono, regulacja art. 9 § 2 k.k.w. wskazuje postanowienia, które stają się wykonalne z chwilą uprawomocnienia, chyba że ustawa stanowi inaczej. Także przepisy ko-

²⁶ S. Steinborn, [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *op. cit.*, t. 1, s. 467.

²⁷ D. Świecki, *op. cit.*, s. 295.

²⁸ Dz.U. z 2016 r. poz. 2072.

deksu postępowania karnego ukształtowały zasadę, zgodnie z którą zażalenie nie wstrzymuje wykonania zaskarżonego postanowienia; sąd jednak, który je wydał, lub sąd powołany do rozpoznania zażalenia, może wstrzymać wykonanie postanowienia (art. 462 § 2 k.p.k.). Omawiana reguła dotyczy także postanowień wydanych w postępowaniu wykonawczym. Takie postanowienie staje się wykonalne z chwilą wydania, chyba że ustawa stanowi inaczej lub sąd wydający postanowienie albo sąd powołany do rozpoznania zażalenia wstrzyma jego wykonanie (art. 9 § 3 k.k.w.). Podobnie jak we wcześniej opisanych przypadkach ustawa nie wskazuje przesłanek do wstrzymania wykonania orzeczenia, pozostawiając je do swobodnej oceny zarówno sądu pierwszej instancji, jak i sądu odwoławczego.

Także złożenie wniosku o wydanie postanowienia w postępowaniu wykonawczym nie wstrzymuje wykonania orzeczenia, którego wniosek dotyczy, chyba że sąd, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, postanowi inaczej (art. 9 § 4 k.k.w.). Przepis ten został wprowadzony do kodeksu postępowania karnego nowelizacją ustawy z 16 września 2011 roku²⁹. Usunięto w ten sposób wątpliwości w praktyce sądów powszechnych w zakresie tego, czy złożenie wniosku w postępowaniu wykonawczym wstrzymuje wykonanie orzeczenia³⁰. Prawo do wstrzymania orzeczenia na podstawie art. 9 § 3 i 4 k.k.w. stosuje się odpowiednio do sądu penitencjarnego lub innego sądu właściwego na podstawie kodeksu karnego wykonawczego (art. 242 § 3 k.k.w.).

W ustawie wskazuje się obowiązek bezzwłocznego wszczęcia postępowania wykonawczego (art. 9 § 1 k.k.w.). Na konieczność bezzwłocznego wykonywania orzeczeń zwrócono uwagę zarówno w orzecznictwie sądów powszechnych³¹, jak i literaturze³². Wstrzymanie wykonania kary jest bowiem odstępstwem od reguły i w związku z tym powinno być stosowane wyjątkowo³³. Bezzwłoczność należy rozumieć jako działanie podjęte od razu, gdy będzie to możliwe.

Jak wynika z przepisów wykonawczych do k.k.w., orzeczenie, które staje się wykonalne z chwilą uprawomocnienia, powinno być skierowane do wykonania w terminie 14 dni od uprawomocnienia się wyroku, względnie zwrotu akt z sądu drugiej instancji. Postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym, wykonalne z chwilą wydania, należy skierować do wykonania w dniu ich wydania. Datą skierowania orzeczenia do wykonania jest data podpisania przez osobę funk-

²⁹ Ustawa z 16 września 2011 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 240, poz. 1431).

³⁰ Zob. uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy — Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3961, s. 9.

³¹ Por. np. postanowienie SA w Krakowie z 28 lutego 2002 roku, sygn. II AKz 47/02, KZS 2002, nr 2, poz. 43; postanowienie SA w Krakowie z 26 września 2006 roku, sygn. II AKz 658/08, KZS 2006, nr 10, poz. 12.

³² K. Szczechowicz, B. Orłowska-Zielińska, *Wykonalność postanowień, udział stron i inne aspekty nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego*, Prok. i Pr. 2013, nr 3, s. 112; K. Postulski, *op. cit.*, s. 107.

³³ K. Postulski, *op. cit.*, s. 107.

cyjną lub upoważnionego sędziego zarządzenia o jego wykonaniu, a w razie gdy z mocy przepisów szczególnych właściwy do wykonania orzeczenia jest sąd inny niż ten, który orzekał w danej sprawie — z chwilą przesłania odpisu lub wyciągu z orzeczenia odpowiedniemu organowi powołanemu do wykonywania orzeczenia (§ 391 ust. 1 i 2 Regulaminu urzędowania sądów powszechnych)³⁴.

Pojęcie „bezzwłocznie” nabiera szczególnego znaczenia w ocenie respektowania prawa do wolności, wynikającego między innymi z regulacji art. 5 ust. 1 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności³⁵. Pojęcie to zostało opisane w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Trybunał stwierdził, że po ostatecznym postanowieniu sądu apelacyjnego o warunkowym przedterminowym zwolnieniu przestały istnieć podstawy osadzenia skarżącego. Jednocześnie skazany nie mógł oczekiwać natychmiastowego zwolnienia³⁶. W ocenie Trybunału w niektórych okolicznościach może nastąpić pewna, ograniczona w czasie, zwłoka w zwolnieniu osadzonego. Konieczność wykonania niezbędnych formalności administracyjnych oraz czynniki związane z funkcjonowaniem sądów powodują, że „wykonanie takiego postanowienia sądowego może zająć nieco czasu, niemniej jednak przedział czasowy powinien zostać ograniczony do minimum, i w każdym razie nie powinien przekroczyć kilku godzin”³⁷. Jednocześnie Trybunał zaznaczył, że wyjątki opisane w art. 5 ust. 1 Europejskiej konwencji mają charakter zamknięty i jedynie zawężająca ich interpretacja jest zgodna z intencją i celem tego przepisu. Sformułowanie „w trybie ustalonym przez prawo” zasadniczo odnosi się do prawa krajowego, niemniej również do spełnienia przesłanki zgodności każdego środka skutkującego pozbawieniem osoby wolności z art. 5 Europejskiej konwencji, co wiąże się z koniecznością ochrony jednostki przed arbitralnością³⁸. Europejski Trybunał wskazuje więc, że ze względu na istotę prawa do wolności w wypadku decyzji o zwolnieniu osoby osadzonej „bezzwłoczność” powinna się wiązać nie tylko z wykonaniem czynności przez podmiot wydający rozstrzygnięcie, lecz także z dotarciem decyzji do organów ją wykonujących oraz zwolnieniem osoby osadzonej. Podobne rozważania przedstawił Trybunał Konstytucyjny, odnosząc się do prawa do wol-

³⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 roku (Dz.U. z 2019 r. poz. 1141).

³⁵ Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

³⁶ Orzeczenie ETPC z 17 kwietnia 2012 roku w sprawie *Mamelka przeciwko Polsce*.

³⁷ Takie samo stanowisko przedstawił ETPC w sprawach: *Quinn przeciwko Francji*, 22 marca 1995 roku, § 42, seria A, nr 311; *Giulia Manzoni przeciwko Włochom*, 1 lipca 1997 roku, § 25; *Labita przeciwko Włochom* [GC], nr 26772/95, § 170, ECHR 2000-IV; oraz *Nikolov przeciwko Bułgarii*, nr 38884/97 z dnia 30 stycznia 2003 roku, § 80; *Gębura przeciwko Polsce*, nr 63131/00 z dnia 6 marca 2007 roku.

³⁸ Podobnie ETPC w: *Winterwerp przeciwko Holandii*, 24 października 1979, § 39, seria A, nr 33; oraz *Lukanov przeciwko Bułgarii*, 20 marca 1997 roku, § 41, Raporty z Wyroków i Postanowień 1997-II.

ności wskazanego w art. 41 ust. 1 i 2 Konstytucji RP³⁹. Trybunał w szczególności stwierdził, że w świetle rozwoju technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych obowiązek dostarczenia do jednostki penitencjarnej oryginału sądowego postanowienia o zwolnieniu osadzonego nie ma już uzasadnienia.

4. W kodeksie karnym wykonawczym mamy do czynienia z przepisami, które są wyjątkami od wykonalności postanowień z chwilą ich wydania. Pierwszy z nich dotyczy sytuacji, w której prokurator oświadczył, że sprzeciwia się udzieleniu warunkowego przedterminowego zwolnienia, wówczas takie postanowienie staje się wykonalne z chwilą uprawomocnienia (art. 154 § 1 k.k.w.). Kolejny zaś dotyczy analogicznego sprzeciwu prokuratora odnośnie do postanowienia o udzieleniu skazanemu przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności (art. 154 § 1 k.k.w.). Ponadto postanowienie o zarządzeniu wykonania kary pozbawienia wolności, wydane na podstawie art. 74 § 2 i 3 k.k., staje się wykonalne z chwilą uprawomocnienia (art. 178 § 4 k.k.w.).

Kodeks karny wykonawczy reguluje też instytucje będące przesłankami negatywnymi, warunkującymi postępowanie wykonawcze⁴⁰. Zastosowanie jednej z tych instytucji wiąże się z faktycznym wstrzymaniem wykonania danego orzeczenia. Należy tu przede wszystkim wskazać:

- 1) zawieszenie postępowania wykonawczego (art. 15 § 2 k.k.w.);
- 2) odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności (art. 62 § 1 k.k.w.);
- 3) przerwę w odbywaniu kary ograniczenia wolności (art. 63 § 1 k.k.w.);
- 4) wstrzymanie wykonania kary dyscyplinarnej (art. 148 § 1 k.k.w.);
- 5) odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności (art. 150 § 1 i art. 151 § 1 k.k.w.);
- 6) przerwę w wykonaniu kary pozbawienia wolności (art. 153 § 1 k.k.w.).

Różne są przyczyny wydawania opisanych instytucji wpływających na niewykonywanie całości decyzji procesowych lub kar w nich orzeczonych. Zawieszenie postępowania wykonawczego wiąże się z wystąpieniem takiego rodzaju okoliczności faktycznych, które uniemożliwiają lub — jak w wypadku choroby psychicznej — czynią niecelowym wykonywanie orzeczenia⁴¹. Przepisy dotyczące odroczenia i przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności oraz kary ograniczenia wolności są swoistym wyrazem zasady humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej⁴².

³⁹ Postanowienie TK z 4 października 2011 roku, sygn. P 9/11, 86/8A/2011.

⁴⁰ Z. Świda-Łagiewska, *Sądownictwo penitencjarne jako instytucja procesowa*, Warszawa 1974, s. 36.

⁴¹ Może się to wiązać z rozumieniem znaczenia czynności postępowania wykonawczego oraz poddawania się jego rygorom. Odnośnie do tego, jaka choroba psychiczna powinna być podstawą zawieszenia postępowania wykonawczego, zob. np. wyrok SN z 18 maja 1979 roku, IV KR 92/79, OSNPG 1979, nr 11, poz. 156; postanowienie SN z 21 marca 1983 roku, RW 1222/82, OSNKW 1983, nr 7–8, poz. 60.

⁴² T. Kalisz, *op. cit.*, s. 319–320.

Szczególną sytuacją jest natomiast postanowienie o warunkowym przedterminowym zwolnieniu wydane wraz z okresem przygotowawczym (art. 164 § 2 k.k.w.). Sąd, wydając takie postanowienie, wskazuje okres do 6 miesięcy niezbędny do przygotowania skazanego do życia po zwolnieniu, zwłaszcza do nawiązania kontaktu z kuratorem sądowym lub podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w. Orzeczenie to staje się wykonalne na zasadach ogólnych odnośnie do rozstrzygnięcia dotyczącego funkcjonowania po opuszczeniu zakładu karnego. Z regulacji kształtujących omawianą instytucję wynika, że część rozstrzygnięcia odnosząca się do warunkowego przedterminowego zwolnienia będzie wykonalna po zakończeniu wskazanego przez sąd w postanowieniu okresu przeznaczonego na przygotowanie skazanego. Inna będzie sytuacja w zakresie wykonalności postanowienia w wypadku udzielenia przez sąd okresu wskazanego w przepisie art. 164 § 1 k.k.w. wraz z odmową warunkowego przedterminowego zwolnienia. Wówczas wszystkie elementy takiego orzeczenia będą wykonalne z chwilą jego wydania. Na taką decyzję procesową nie przysługuje też prokuratorowi sprzeciw. Przepis art. 162 § 2 k.k.w. w zw. z art. 154 § 1 k.k.w. odnosi się jedynie do postanowienia w przedmiocie udzielenia warunkowego przedterminowego zwolnienia. Ustawa nie daje takiego uprawnienia do orzeczenia w przedmiocie okresu przygotowawczego wskazanego w przepisie art. 164 § 1 k.k.w.

Z punktu widzenia wykonalności orzeczenia ciekawy jest przepis art. 65a § 1 k.k.w. Daje on sądowi prawo do wstrzymania wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności, jeśli skazany oświadczy na piśmie, że podejmie odbywanie kary ograniczenia wolności i podda się rygorom z nią związanym; wstrzymanie następuje do czasu wykonania orzeczonej kary ograniczenia wolności. W takiej sytuacji mimo wstrzymania wykonania postanowienia o orzeczeniu kary zastępczej pozbawienia wolności skierowana do wykonania będzie kara ograniczenia wolności. Mimo wstrzymania kary zastępczej rozstrzygnięcie dotyczące tego samego przedmiotu odpowiedzialności karnej będzie wykonalne. Analogiczna sytuacja będzie dotyczyła wydanego na podstawie art. 48a § 1 k.k.w. postanowienia o wstrzymaniu zastępczej kary pozbawienia wolności, jeżeli skazany oświadczy na piśmie, że podejmie pracę społecznie użyteczną i podda się rygorom z nią związanym.

Podsumowując, należy stwierdzić, że przypisy dotyczące wykonalności orzeczeń przewidują wiele odstępstw od zasad ogólnych regulujących te kwestie. Związane jest to głównie z przedmiotem rozstrzygnięć, ich skutkami czy etapem procesu, na którym są wydawane. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że ustawodawca słusznie rozróżnił orzeczenia, które będą wykonywane po uprawnieniu i po tym, gdy staną się wykonalne. Rozszerzenie kręgu tych ostatnich decyzji procesowych nie powinno się wiązać z negatywnymi skutkami dla uczestników procesu. Przewidziane są bowiem liczne wyjątki w tym zakresie. Ponadto sąd wydający orzeczenie, rozpoznający zażalenie lub wnioski w postępowaniu przygotowawczym, może na zasadzie swobodnego uznania wstrzymać wykonanie orzeczenia.

SUSPENSION OF ENFORCEMENT OF THE DECISION IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Summary

In the article, the author presented the issues related to the enforceability of a judgement in criminal proceedings. These issues play an important role, having an impact on the achievement of the objectives of the proceedings and the legal position of the Parties involved. To achieve the indicated goal, it is necessary to present the regulations setting out the principles for handling criminal decisions and to indicate the exceptions provided for by legislation. It was also necessary to provide an assessment of currently functioning solutions. The issues related to the execution of some of the decisions in the course of the criminal proceedings as well as issues related to activities undertaken after its termination were discussed. To illustrate the issues discussed, issues related to recent amendments to the Executive Penal Code relating to the enforceability of judgements were analysed.

Keywords: judgement, enforceability, procedural guarantees, criminal proceedings

BIBLIOGRAFIA

- Bieńkowska B., Kruszyński P., Kulesza C., Piszczek P., *Wykład prawa karnego procesowego*, Białystok 2004.
- Biłyj M., Murzynowski A., *Wznowienie postępowania karnego PRL w świetle prawa i praktyki*, Warszawa 1980.
- Bartoszewski J., Gardocki L., Gostyński Z., Przyjemski S.M., Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, Warszawa 1998.
- Brodzisz Z., Gruszecka D., Haýduk-Hawrylak I., Jasiński W., Kosonoga J., Nita-Światłowska B., Nowicki K., Pachowicz Z., Ponikowski R., Posnow W., Szołucha S., Światłowski A., Świecki D., Zagrodnik J., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2017.
- Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984.
- Daszkiewicz W., *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. 2, Bydgoszcz 2001.
- Doda Z., *Rewizja nadzwyczajna w polskim procesie karnym*, Warszawa 1972.
- Grajewski J., Paprzycki L.K., Steinborn S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1–2, Warszawa 2010.
- Gruszecka D., Kremens K., Nowicki K., Skorupka J., *Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2018.
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2001.
- Grzeszczyk W., *Przesłanki wstrzymania wykonania orzeczenia przez Sąd Najwyższy w razie wniesienia kasacji (art. 469 § 1 k.p.k.)*, PiP 1997, z. 5.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2, 3, Warszawa 2007.
- Kaftal A., *Prawomocność wyroków sądowych w polskim prawie karnym procesowym*, Warszawa 1966.
- Kalinowski S., *Polski proces karny*, Warszawa 1971.
- Kalisz T., *Zasady prawa karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2005, nr 17.
- Kleinowska M., *Ograniczenia sądu odwoławczego orzekającego w sprawie karnej po wniesieniu środka zaskarżenia*, Rzeszów 2008.

- Kruszyński P., *Wzruszalność prawomocnych orzeczeń o warunkowym umorzeniu postępowania*, NP 1971, z. 1.
- Lipczyńska M., *Polski proces karny. Zagadnienia ogólne*, t. 1, Warszawa 1986.
- Łojewski K., *Rewizja obrońcy w postępowaniu karnym*, Warszawa 1989.
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Rogacka-Rzewnicka M., *Kasacja w polskim procesie karnym*, Warszawa 2001.
- Schaff L., *Proces karny Polski Ludowej. Wykład zasad ogólnych*, Warszawa 1953.
- Steinborn S., *Prawomocność części orzeczenia w procesie karnym*, Warszawa 2011.
- Szczechowicz K., Orłowska-Zielińska B., *Wykonalność postanowień, udział stron i inne aspekty nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego*, Prok. i Pr. 2013, nr 3.
- Śliwiński S., *Proces karny. Zasady ogólne*, Warszawa 1948.
- Świda Z., [w:] Z. Świda, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część ogólna*, Warszawa 2008.
- Świda-Łagiewska Z., *Sądownictwo penitencjarne jako instytucja procesowa*, Warszawa 1974.
- Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009.
- Wyciszek S., *Rozważania na temat prawomocności w polskim procesie karnym*, PiP 1965, z. 4.
- Zabłocki S., *Postępowanie kasacyjne*, Warszawa 1998.